

ВИКОРИСТАННЯ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ПРИ ФОРМУВАННІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Іванюк І.В.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України

Стратегія полікультурної освіти виникла у відповідь на загострення етнічних, національних, релігійних конфліктів у сучасному суспільстві внаслідок значних міграційних процесів між країнами у різних регіонах світу, зокрема в Європейському регіоні.

Ми розглядаємо полікультурну освіту, як організацію навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів, спрямованого на набуття відповідних знань, на формування в учнів здатності жити та взаємодіяти в полікультурному середовищі, на виховання в них поваги до інших культур, національностей, віросповідань та головним завданням якої є формування в учнів полікультурної компетентності [1, с.46]. Полікультурна компетентність учня включає в себе сукупність знань щодо культур різних національностей та релігійних уподобань, здатність змінювати своє ставлення, відносини та поведінку таким чином, щоб бути відкритим і гнучким до інших культур на практиці, готовність до толерантної та дружньої взаємодії з представниками різних культур і релігій, здатність демонструвати відповідальну безпечну поведінку в інформаційному полікультурному середовищі, вміння спілкуватись і вирішувати конфліктні ситуації в різноманітному культурному оточенні [1, с.53].

У рекомендаціях Ради Європи “Розвиток полікультурної компетентності через освіту” пропонується використовувати сім форм роботи з учнями: форми роботи з учнями та такі педагогічні технології, що виявляють різні погляди на події та явища з точки зору різних осіб; рольові ігри; постановка театральних п’єс, читання літературних творів, виконання творчих письмових робіт; етнографічні завдання; використання фільмів і текстів; створення “живих картинок” в класі; використання соціальних медіа [2].

Форми роботи з учнями та такі педагогічні технології, які виявляють різні погляди на події та явища з точки зору різних осіб. Наприклад, завдання прочитати, порівняти, проаналізувати та обговорити три погляди на події, що сталися в один день під час перебування в школі або літньому таборі, представлені у формі запису в щоденниках трьох дітей з різних країн, з різними світоглядами, цінностями, нормами поведінки, навичками та знаннями. Вчителі повинні обговорити з класом або групою учнів ситуації,

чому люди схильні бачити ті ж самі явища, події або дії по-різному і яким чином в людей формуються помилкові припущення (стереотипи). Така форма роботи розвиватиме в учнів навички спостереження, інтерпретації, відкритості й неупередженого мислення.

Рольові гри можуть бути реалізовані в класі на уроках суспільно-гуманітарного циклу, в позакласній та позашкільній діяльності, що сприятиме формуванню полікультурної компетентності учнів. Наприклад, вчитель роздає рольові картки, згідно з якими учні повинні діяти зовсім інакше, ніж вони діють зазвичай, використовуючи нові норми й стандарти поведінки, коли вони мають вирішити проблему, виконати завдання або обговорити проблему в групах, дотримуючись норм поведінки, покладених на них як на нову особистість. Така форма роботи сприяє розвитку відкритого ставлення, зацікавленості та поваги до представників інших культур, готовності до співпереживання, подолання стереотипів, розвиває навички спостереження, інтерпретації, адаптації, спонукає вивчати власну культуру та відкривати для себе інші.

Постановка театральних п'єс, читання літературних творів, виконання творчих письмових робіт можуть бути реалізовані на уроках суспільно-гуманітарного циклу. Наприклад, перегляд або читання п'єси дозволяє дізнатися про людей різних культур, постановка театральних п'єс дозволяє учням отримати власний досвід виступу на сцені й обговорити його після вистави.

Оповідання та вірші учні читають, ілюструють малюнками, переказують або переробляють на свій лад. Таку форму роботи можна використати на уроках мови та літератури, а також адаптувати до інших предметів, коли вивчаються теми, що дозволяють учням отримати знання про людей, яких вони ніколи не зустрічали, дізнатися про життя, яке вони ніколи не уявляли. Така форма роботи допоможе учням зрозуміти, як суспільство, окремі особи можуть захистити гідність і права людей, незалежно від їх культурної приналежності.

Етнографічні завдання можуть бути реалізовані в позакласній та позашкільній діяльності. Вони можуть допомогти учням досліджувати життєві ситуації в реальному світі для того, щоб отримати досвід і знання, які вони можуть порівняти й проаналізувати. Наприклад, учні отримують завдання зробити спостереження, щоб дослідити, як люди вітають один одного; як довго вони чекають у певних ситуаціях; які вербальні та невербальні засоби вони використовують, щоб висловити повагу, вдячність, гнів або будь-які інші емоції. Інший приклад завдання для учнів – взяти інтерв'ю у людей, які живуть по сусідству, щоб з'ясувати їх думки та ставлення до конкретної ситуації; результати інтерв'ю для того, щоб їх представити, порівняти та проаналізувати в класі. Третій приклад – використання “усної історії”. Вчитель пропонує учням взяти інтерв'ю у людей,

які можуть виступити “живим джерелом” і розповісти про минулі часи. Така форма роботи допоможе учням набути досвід активного слухання, самопізнання, самоаналізу, поваги до поглядів інших людей, розвинути навички проведення дослідження у сфері соціальних наук.

Використання фільмів і текстів можуть бути реалізовані під час викладання будь-яких предметів. Вчителі цілеспрямовано вибирають фільми, сцени з фільмів чи уривки з письмових джерел, щоб обговорити з учнями, де різноманітність стає вирішальною, висловити свою думку про представлені події, співпереживати з людьми, які беруть участь в представленій сцені. Обговорення можуть стосуватись того, що люди говорять один одному, про що вони думають при цьому насправді, яким чином проявляється полікультурна компетентність, де і чому культурна різноманітність викликає напруженість і конфлікти. Така форма роботи допоможе учням усвідомити наявність різних точок зору, сприятиме формуванню критичного мислення.

Створення “живих картинок” може бути реалізовано в позакласній та позашкільній діяльності. Вчителі пропонують учням зробити “стоп-кадр” з участю кількох людей. Цей образ може відображати реальну ситуацію, яку бачили учні, або вони створюють уявну групу людей. До початку роботи учням пояснюють правила, за якими вони працюватимуть, щоб здійснити задачу (наприклад, не можна говорити один з одним, працювати лише за допомогою невербального спілкування, подивитись на зображення і відтворити його, не маючи можливості знов до нього звернутися). Така форма роботи розвиває відкрите ставлення один до одного, спонукає учнів дізнаватися про культури інших людей, формує навички змінювати або адаптувати своє мислення відповідно до ситуації чи контексту, допомагає усвідомлювати і розуміти свої та чужі припущення, упередження, стереотипи, підвищує рівень комунікаційних вмій та навичок.

Соціальні медіа можуть бути використані на будь-яких предметах. Разом з телеконференціями, он-лайн відео-конференціями, соціальні медіа (платформи, чати, громадські форуми та Зн..) представляють собою потужні інструменти для вчителів для формування полікультурної компетентності учнів. Наприклад, питання соціального статусу, свободи віросповідання, етнічної приналежності, гендерної чутливості нерідко стають помітними саме під час спілкування. Полікультурна складова комунікації в цьому контексті передбачає культурну обізнаність та чутливість, обмін поглядами, думками, коментарями. Таке спілкування має відбуватися з повагою до співрозмовника, навіть, якщо вони не погоджуються один з одним. При уважному модеруванні з боку вчителя, використання соціальних медіа розвивають полікультурну компетентність учнів, коли тема обговорення зосереджена навколо питань глобального громадянства, бар'єрів для

міжкультурного діалогу, вирішення конфліктів, мирного співіснування, місцевих та міжнародні конфліктів. Така форма роботи допомагає формувати готовність співпрацювати з представниками інших культур та отримати досвід міжкультурних зустрічей.

Важливим результатом оцінювання рівня сформованості полікультурної компетентності учня є усвідомлення вчителем ставлення учня до життя у полікультурному соціумі, рівень його полікультурної обізнаності, ступінь прийняття інших культур. Одними з основних вимог до оцінювання полікультурної компетентності учнів є дотримання принципів розвиваючої моделі полікультурної чутливості М. Беннета, моделі оцінювання полікультурної компетентності М. Бирама та визначення очікуваних результатів відповідно до цілей полікультурної освіти К. Руса.

Розвиваюча модель полікультурної чутливості М. Беннета включає шість етапів: *відмова від культурних відмінностей* є станом, в якому свою власну культуру переживають і відчувають як єдину реальну культуру в усьому світі. Інші культури можна уникнути шляхом психологічної та / або фізичної ізоляції від культурних відмінностей; *захист від культурного різноманіття* є станом, в якому своя власна культура усвідомлюється як виключно правильна. Світ складається з “нас” та “їх”, де “ми” стоїмо вище, а “вони” поступаються нам. Прихильники цього етапу, як правило, критикують інші культури; *мінімізація культурних відмінностей* є станом, в якому власний культурний світогляд сприймається як універсальний. Прихильники цього етапу очікують схожість від оточуючих людей та наполягають на тому, щоб люди поводитись так, як вони очікують; *прийняття культурного різноманіття* є станом, в якому власна культура сприймається як одна з багатьох культур світу. Прихильники цього етапу зацікавлено і з повагою ставляться до культурного різноманіття інших; *адаптація до культурного різноманіття* є станом, в якому людиною толерантно сприймається знайомство з іншою культурою та норми поведінки цієї культури. Прихильники цього етапу здатні дивитися на світ з точки зору представника іншої культури і можуть навмисно змінити свою поведінку, щоб більш ефективно спілкуватися з представниками іншої культури; *інтеграція культурного різноманіття* є станом, в якому власний досвід розширюється, взаємодіючи з представниками різних культур [3, с. 48-51].

Модель оцінювання полікультурної компетентності М. Бирама, використовується під час навчання іноземним мовах, охоплює такі завдання: розвинути довіру та відкритість до інших культур; виховати сприйняття до власної культури як відкритої та цікавої для представників інших культур; набути знання щодо існування різних соціальних груп, продуктів їх діяльності у власній та інших культурах, загальних

процесів суспільної та індивідуальної діяльності; сформувати навички інтерпретації даних, пов'язаних з іншою культурою та співставлення їх з власною культурою; сформувати навички взаємодіяти та відкрито спілкуватися для отримання нових знань щодо інших культур; формувати здатність використовувати нові знання для спілкування й спільної роботи з представниками інших культур; сформувати критичну культурну свідомість, уміння критично оцінювати прояви діяльності різних культур, включаючи особисту культуру [4, с. 58-59].

Очікувані результати відповідно до цілей полікультурної освіти К. Руса: отримати знання про культуру в цілому, про вплив культури на поведінку особистості та групи людей, про власну культуру та про інші культури; сформувати навички життя у полікультурному суспільстві (усвідомлення власних культурних уявлень, стереотипів, упереджень; розвиток комунікаційних навичок; налагодження взаємовідносин з представниками інших культур); виховати повагу до культурного розмаїття, власної культурної ідентичності, культури інших; сформувати здатність до участі та діяльності в рамках просування принципів полікультурного суспільства, боротьби проти дискримінації і нетерпимості [5, с. 81].

Викладання полікультурної освіти здійснюються через зміст усіх навчальних предметів, наприклад, історія, географія, література, музика, іноземні мови, образотворче мистецтво та ін. Основні змістові лінії включають в себе: права людини, концепції культур, подолання стереотипів, гендерну рівність, вирішення конфліктів, запобігання та протидію етноцентризму, ксенофобії, гомофобії, дискримінації, расизму, інклюзію людей з особливими потребами, різні погляди на історичні події з точки зору різних країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іванюк І.В. Розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів в країнах Європейського Союзу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / Ін-т інф.техн. і засоб. навч. НАПНУ. Київ, 2016. 251 с.
2. Developing Intercultural Competence through Education. *Pestalozzi series*. 2014. №3. URL: <http://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/Pestalozzi3.pdf> (Last accessed: 15.05.2020).
3. Bennett M. J. Towards Ethnorelativism: a developmental model of intercultural sensitivity. *Education for the intercultural experience/* Ed. R. M. Paige. Yarmouth. ME. Intercultural Pres. 1993. Pp. 21 – 71.
4. Byram M. Cultural studies in foreign language teaching. *Studying British cultures: an introduction*. 1995. London. Routledge. Pp. 56 – 67.
5. Rus C. Multicultural versus intrcultural approach towards minority rights: an analysis based on the Romanian case . *Interculturalism and Discrimination in Romania. Policies, Practicies, Identities and Representations*. Berlin. LIT Verlag. 2006. Pp.73 – 94.